

ارزیابی هویت محله‌ای در شهر جهرم

محمدحسین سرایی - دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه یزد

مجتبی روستا* - دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه سیستان و بلوچستان

امیر اشنویی - دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، باشگاه پژوهشگران جوان، دانشگاه آزاد اسلامی کاشان

پذیرش مقاله: ۱۳۹۳/۵/۱۵ تأیید مقاله: ۱۳۹۴/۳/۲۵

چکیده

هر شهر و هر محله‌ای هویت خود را از ویژگی‌های محیط طبیعی و محیط اجتماعی- فرهنگی باز می‌یابد و این ویژگی‌ها آن را از دیگر شهرها و محله‌ها متمایز می‌کند. چنین مؤلفه‌هایی یک فرصت و یک امتیاز منحصر به فرد برای تشخیص و حس مکان یا فضا است. در همین راستا، این پژوهش از نوع توصیفی- تحلیلی و به دو صورت اسنادی و پیمایشی انجام گرفته است. جامعه آماری تحقیق را همه ساکنان محلات^۱ شهر جهرم شامل ۲۲۳۷۵ نفر تشکیل می‌دهند. با فرمول نمونه‌گیری کوکران حجم نمونه ۲۶۰ نفر به دست آمد. بدین منظور، پرسش‌نامه سنجش هویت شهری محلات شهر جهرم تهیه و با روش‌های آماری استاندارد شد. داده‌ها با استفاده از آزمون‌های تحلیل عاملی، T و هم‌بستگی در نرم‌افزار آماری Spss تحلیل شد. ۴۳ شاخص اولیه به ۶ عامل شامل کیفیت خدمات‌رسانی، شناخت هویت کالبدی محله، امنیت، میزان مشارکت و هم‌بستگی‌های درونی ساکنان محله، مخاطرات زیباشناختی محله و تعهد در حفظ کالبد محله تقلیل یافته است. بنا بر نتایج تحلیل عاملی، اولین عامل مربوط به متغیر کیفیت خدمات‌رسانی با مقدار ویژه (۲۳/۱۲۰) است و کوچک‌ترین عامل مربوط به متغیر تعهد در حفظ کالبد محله با مقدار ویژه (۰/۹۷۴) است. نتایج آزمون تی نشان‌دهنده پایین بودن تعلق خاطر در بین پاسخ‌گویان نسبت به محل زندگی‌شان است. همچنین، نتایج آزمون هم‌بستگی نشان می‌دهد بین دو متغیر میزان تمایل به مشارکت و میزان تعلق مکانی رابطه وجود دارد.

کلیدواژه‌ها: تعلق مکانی، شهر جهرم، محلات، مشارکت، هویت محله‌ای.

مقدمه

هویت برگرفته از صفات و مشخصات جوهری هر شیء یا شخص یا شهر است که به واسطهٔ وجوهی همچون تمایز و تشابه، تدوام و تحول، وحدت و کثرت، شخصیت پیدا می‌کند (شماعی و پوراحمد، ۱۳۹۲: ۹۳). بحران هویت یا احساس بی‌هویتی به عنوان یکی از بحران‌های زندگی انسان امروز در بسیاری از قلمروهای آن و غالب جوامع مشاهده می‌شود. از این رو، هویت‌بخشی محله‌ای به عنوان مقدمهٔ موضوع تقسیمات کالبدی شهر و چگونگی ابعاد و سلسله‌مراتب آن، به ضرورتی عمده در مباحث برنامه‌ریزی شهری تبدیل شده است. از طرفی مفهوم محله در برنامه‌ریزی و طراحی شهری از آن روی جایگاهی ویژه می‌یابد که با هویت‌بخشی به آن می‌توان حس تعلق به مکان و به نوعی حس جا و هویت شهروندان را تقویت کرد (جهانی‌دولت‌آباد، ۱۳۹۲: ۱۹۲). هویت یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین مسائل حوزه‌های معرفت بشری است که بسیاری از اندیشمندان و متفکران طی تاریخ به آن پرداخته‌اند. چنین نظرگاهی را می‌توان برای درک مفهوم هویت مکانی - فضایی به کار برد. به این صورت که، هر فضا و مکانی همچون یک منبع هویت است و گروه‌هایی را که در آن قرار می‌گیرند، هویت می‌بخشد (وارثی و دیگران، ۱۳۸۹: ۲۲). هویت عبارت است از شخصیت و حقیقت هر شیء یا شخص یا شهر که صفات و مشخصات جوهری او را در بر می‌گیرد. ویژگی‌های هر شهر تحت تأثیر محیط جغرافیایی و ساختارهای فرهنگی - تاریخی آن منطقهٔ جغرافیایی شکل می‌گیرد. البته ساختارهای فرهنگی از جمله ایدئولوژی و سیاست‌های حاکم بر هر منطقهٔ جغرافیایی به شدت در هویت شهر تأثیر می‌گذارد، از این رو می‌توان گفت هویت هر شهر تجلی فرهنگ در محیط است. شایان ذکر است، هویت شهر با شکل شهر تفاوت‌هایی دارد؛ امروزه شهرهای زیادی داریم که به ظاهر زیبا محسوب می‌شوند، ولی از عناصر هویتی تهی‌اند. هویت و شخصیت شهر زمانی معنا پیدا می‌کند که شاخص‌های خاص شهر نمود یابند. شاخص‌هایی که ریشه در مکان و زمان دارند و با سنت، عقاید و به‌طور کلی با دانش و فرهنگ آن جامعه پیوسته‌اند. آنچه به شهر هویت می‌بخشد، وابسته به برداشت‌هایی است که ساکنان شهر از محیط اطراف خود دارند؛ بدین معنا که مفهوم هویت با کیفیت زندگی در شهر ارتباط دارد. همچنین هر شهر باید شخصیت و هویت خاص و بارز خود را داشته باشد (لطفی و محمدی، ۱۳۹۱: ۶۸-۶۲). هویت‌بخشی و مشارکت اجتماعی محله‌ای به عنوان یکی از زیرساخت‌های ساختاری - کالبدی اهمیت دارد. ادامهٔ حیات شهری دلیل بر اهمیت محله در تکامل اجتماعی - روانی شهرنشینان است. بنابراین محله تبلور کالبدی اجتماع و مرزهای آن تبلور حریم‌ها و قلمروها است (ساسان‌پور و دیگران، ۱۳۹۳: ۷۴). به همین سبب و با توجه به اهمیت مقولهٔ هویت در شهرها می‌توانیم بگوییم شهر بزرگ‌ترین نماد تمدن بشری است و بشر آن را برای امنیت و آسایش خویش بنا کرده است. شهر تنها یک سکونتگاه نیست، بلکه آبادی‌ای است که روح اجتماع در آن دمیده شده است و از آن هویت می‌گیرد. هویت شهری، هویت جمعی است که با تبلور عینی در فیزیک و محتوای شهر معنادار می‌شود و به واسطهٔ ایجاد تداعی خاطرات عمومی در شهروندان و تعلق خاطر، شهرنشینان را به سوی شهروند شدن هدایت می‌کند. پس هر چند که هویت شهر خود معلول فرهنگ شهروندان آن است، فرایند شهروندسازی را تحت تأثیر قرار می‌دهد و می‌تواند باعث تدوین معیارهایی مرتبط با مشارکت و قضاوت نزد ناظران و ساکنان گردد (نوفل و دیگران، ۱۳۸۸: ۵۷)؛ در صورتی که بی‌توجهی به مقولهٔ هویت و انسان در شهرها می‌تواند تبعات زیادی را به دنبال داشته باشد که یکی از این تبعات به نظر آنتونی گیدنز، نبود امنیت و

وجود هراس و اضطرابی است که در دوران مدرن وجود دارد. این امر از این موضوع نشأت می‌گیرد که تجدد، چارچوب‌های حفاظتی جامعه‌های سنتی را از جا کنده و آنها را با سازمانی بزرگ‌تر و غیرمشخص‌جانشین کرده است. راه‌حل این مشکل در احیای یک شهرسازی کمتر نظریه‌ای و بیشتر انسانی نهفته است؛ جایی که محیط برای انسان و نه مسلط بر او برنامه‌ریزی و طراحی شده باشد (معلمی، ۱۳۸۷: ۴۷). با توجه به موارد مطرح‌شده، مقاله حاضر سعی دارد میزان هویت محله‌ای شهروندان شهر جهرم را بسنجد. بنابراین این پرسش‌ها مطرح می‌شود: تعلق مکانی ساکنان محلات شهر جهرم چگونه است و در چه وضعیتی قرار دارد؟ چه ارتباطی بین مشارکت ساکنان محلات و تعلق مکانی آنها وجود دارد؟ این مقاله به دنبال یافتن پاسخ علمی به این پرسش‌هاست.

پیشینه تحقیق

از نتایج مقاله آذر و حسین‌زاده‌دلیر (۱۳۸۷)، با عنوان *سامان‌دهی و بهسازی محلات سنتی با استفاده از رویکرد شهرسازی جدید، نمونه موردی: محله سرخاب تبریز* می‌توان به کارایی الگوهای جدید شهرسازی در سامان‌دهی محله سرخاب، افزایش هویت محله‌ای و... اشاره کرد. رهنما (۱۳۸۸)، در مقاله‌ای با عنوان *شناسایی نقاط بالارزش شهری در مشهد، در مرحله اول مفهوم، سلسله‌مراتب و اهمیت ارزش‌ها در هویت‌یابی شهری را با ارائه شواهدی از عناصر کالبدی شهری جهان بیان کرد*. قاسمی و نگینی (۱۳۸۹)، در تحقیقشان با عنوان *بررسی تأثیر بافت محلات بر هویت اجتماعی، با تأکید بر هویت محله‌ای در شهر اصفهان* به این نتیجه رسیدند که سطح بافت محلات بر هویت اجتماعی محله‌ای در هر یک از دو محله دارای تأثیر است. همچنین سطح متغیر نفوذپذیری و سطح متغیر درهم‌تنیدگی بر احساس هویت محله‌ای در هر دو محله دارای تأثیر است، اما سطح متغیر خوانایی بر هویت محله در محله عباس‌آباد تأثیر ندارد. در حالی که مرداویدج تأثیر متغیر خوانایی بر هویت محله‌ای را با شدت ضعیف نشان داده است. رهنما و رزاقیان (۱۳۹۰)، در مقاله‌شان با عنوان *نقش آمایش شهری در هویت‌یابی فضایی - کالبدی محور بلوار پیروزی مشهد، سه سناریوی متفاوت همراه با اولویت‌بندی و پیشنهادهایی برای محدوده تحت نظر ارائه داده‌اند*. پورجعفر و دیگران (۱۳۹۰)، در مقاله‌ای با عنوان *پدیدارشناسی هویت و مکان در بافت‌های تاریخی* به این نتیجه رسیدند که وجود ارتباط مستحکم و دوسویه میان سازمان ادراکی و نظم و تعیین فضای شهری، سبب افزایش خوانایی و بهبود سازمان ادراکی و تقویت هویت فردی و اجتماعی خواهد شد. شمعی و جهانی (۱۳۹۰)، در مقاله‌ای با عنوان *بررسی اثرات توسعه عمودی شهر بر هویت محله‌ای*، به این نتیجه رسیدند که هویت محله‌ای در منطقه ۷ شهرداری تهران تحت تأثیر بلندمرتبه‌سازی دچار تغییر و تحولاتی شده است. سلطانی و همکاران (۱۳۹۰)، در مقاله‌ای با عنوان *برنامه‌ریزی شهری در جهت ارتقای هویت ایرانی اسلامی زنان* با تأکید بر نقش محله‌های شهری دریافتند که برای بهبود وضع موجود، توجه به الگوی بومی این سرزمین در ساختار شهرها بسیار ضرورت دارد. همکاران (۱۳۹۱)، در مقاله‌ای با عنوان *بازشناسی هویت کالبدی در شهرهای اسلامی (مطالعه موردی: شهر ری)*، به این نتیجه رسیدند که مشخصه‌های کالبدی شهر اسلامی در شهر ری قابل بازشناسی‌اند و شهر ری در سرزمین ایران هویت یک شهر اسلامی را از نظر عناصر کالبدی داراست و کارکردهای لازم را ارائه می‌دهد. وحیدا و نگینی (۱۳۹۱)، در مقاله *ساخت و اعتباریابی مقیاس هویت محله‌ای*، به این نتیجه رسیدند که مقیاس هویت

محل‌های، مقیاسی پذیرفتنی برای اندازه‌گیری و سنجش است. زیاری و همکاران (۱۳۹۲)، در پژوهشی با عنوان سنجش هویت شهری در شهرهای جدید ایران بر اساس اصول هویت‌بخش مکتب اصفهان به این نتیجه رسیدند که شهر جدید بهارستان از منظر سنجش‌های انتخابی در رتبه نخست قرار گرفته و شهرهای اندیشه و پردیس در مکان‌های بعدی قرار دارند. جهانی دولت‌آباد و همکاران (۱۳۹۲)، در مقاله‌ای با عنوان سنجش میزان هویت محل‌های با تأکید بر نقش نهادهای مردمی در منطقه ۷ تهران، به این نتیجه رسیدند که احساس تعلق و حساسیت به محل در بین شهروندان منطقه تحت مطالعه چندان پررنگ و پذیرفتنی نیست. یکی از مهم‌ترین علل این موضوع فقدان تعامل سازنده بین نهادهای مردمی و شهروندان در این منطقه است. انتظارات شهروندان منطقه از نهادهای مردمی درباره تقویت عوامل هویت‌بخش محل‌ها شایان توجه است.

مبانی نظری تحقیق

هویت شهرها فضایی برای رشد و توسعه انسان است، هویت و ایجاد هویت در شهرها از طریق نمادهای طبیعی و انسانی یکی از مباحث مهم در برنامه‌ریزی شهری و شهرسازی به عنوان یکی از ضروریات توسعه پایدار مطرح می‌گردد. همچنین هویت شهری وجه تمایز یک شهر از شهر دیگر بوده و موجب حس تعلق مکانی شهروندان و مشارکت آنها در توسعه شهر می‌شود (کیانی و دیگران، ۱۳۸۹: ۲۲-۲۳). پرداختن به مقوله هویت شهر در شهرشناسی و به‌کارگیری نتایج آن در شهرسازی به ضرورتی مطرح شد که انگاره‌های قبلی قادر به حل آن نبودند و به‌علاوه باعث شدند طرح‌ها و برنامه‌های شهرسازی به نوعی یکنواختی ناشی از استانداردگرایی دچار شوند. نتایج آن نیز به صورت نداشتن احساس تعلق و وابستگی به شهر و بی‌توجهی به مسائل و مشکلات شهری و همکاری و مشارکت نکردن در امور شهری و... بروز می‌یابد. بنابراین نظریه‌پردازان چند دهه اخیر با روی آوردن به مسئله هویت در شهر، سعی کرده‌اند به مسائل شهری پاسخ دهند (کمیلی، ۱۳۸۷: ۱۷۱). شخصیت شهرها با مؤلفه‌های متفاوتی تعریف و توصیف می‌گردد. بر مبنای تفاوت شکل، محتوا و عملکرد مؤلفه‌ها، می‌توان شهرها را در گروه‌های مختلفی جای داد. این مؤلفه‌ها که به نوعی ساختار ماهوی شهر را تشکیل می‌دهند، از شهری به شهر دیگر متفاوت‌اند (وارثی و دیگران، ۱۳۹۰: ۴۸). هویت مکانی به جنبه ذهنی رابطه میان انسان و مکان اشاره دارد و اینکه چگونه مکان به هویت خود فرد کمک می‌کند (Payton, 2003: 8). در هویت مکانی، مکان وسیله‌ای است که فرد خودش را از دیگران (افراد خارج از مکان) متمایز می‌کند و نیز حس همسانی خود را با افراد داخل مکان حفظ می‌کند (Lewicka, 2008: 211). تعلق به مکان می‌تواند به عنوان یک پیوند متحدکننده بین افراد عمل کند. شاید مدیران بتوانند این تعلق متقابل را به عنوان یک زمینه مشترک که شهروندان را کنار هم گرد می‌آورد و عملکرد اجتماعی و مدنی را تشویق می‌کند، به کار برند (زنگنه و دیگران، ۱۳۹۳: ۱۲۰). همچنین تعلق مکانی می‌تواند به‌طور معناداری سرمایه اجتماعی را پیش‌بینی کند (Mihaylov, 2011: 4). هویت محل‌های را احساس تعلق به یک محل مسکونی نیز تعریف می‌کنند (Foth, 2004: 8-9). بنابر نظر پروشانسکی، بخشی از شخصیت وجودی هر انسان که هویت فردی وی را می‌سازد، مکانی است که او خود را با آن شناسایی می‌کند و به آن می‌شناساند. لینچ محل را در قالب عناصر پنج‌گانه راه، نشانه، محل، گره و محل چینی تعریف می‌کند: «محل منطقه وسیعی است که

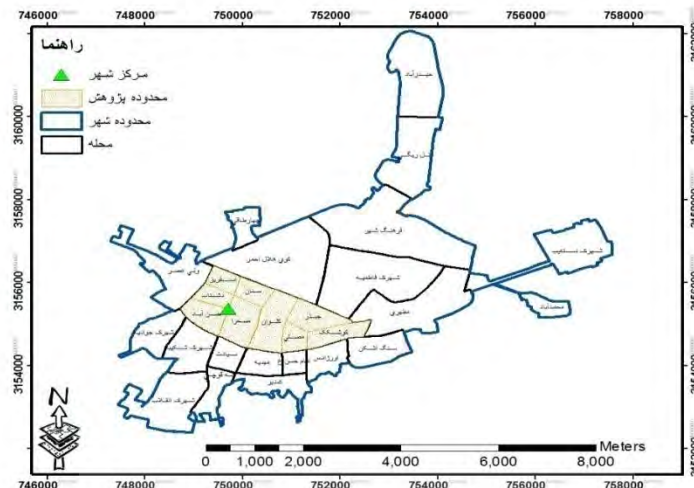
به دلیل برخورداری از ویژگی‌های مشترک و خاص، قابل شناسایی است؛ به گونه‌ای که فرد به‌طور ذهنی ورود به آن را حس کند (شماعی و جهانی، ۱۳۹۰: ۷۵).

ساروخانی در دایره‌المعارف علوم اجتماعی ذیل واژه هویت چنین آورده است: کوشش فرد به منظور تحقق یکتایی خویش است، در شرایطی که در حال شکل دادن به رفتار خویش است. بدین سان به نظر گافمن، فرد بین من در شرایط موجود و من واقعی قرار دارد. افروغ (۱۳۸۰)، هویت را مفهومی متناقض‌نما تعریف می‌کند. او معتقد است همین مسئله باعث می‌شود ما بتوانیم تعریفی جامع و مانع از هویت به دست دهیم (قاسمی و نگینی، ۱۳۸۹: ۱۱۸). در جامعه‌شناسی مقوله هویت یکی از مهم‌ترین ویژگی‌ها و خصوصیات افراد و گروه‌های اجتماعی است و دیدگاه‌ها و نظریه‌های مختلفی درباره آن ارائه شده است. اولین نظریه‌پرداز در حیطه هویت اجتماعی تاجفل (۱۹۸۱) است. به اعتقاد وی، هویت اجتماعی به‌وسیله گروهی که به آن تعلق دارد، تعیین می‌شود. این هویت تابعی از ویژگی‌های فرهنگی آن گروه و مبتنی بر تغییر درون گروه و برون گروه است. تعاریف مربوط به جنکیز، دورکیم، گراهام و جی‌دان در این مقوله دسته‌بندی می‌شود (قاسمی و نگینی، ۱۳۸۹: ۱۱۹). هر شهر و هر محله‌ای هویت خود را از ویژگی‌های محیط طبیعی و محیط اجتماعی - فرهنگی باز می‌یابد که آن را از دیگر شهرها و محله‌ها متمایز می‌کند. چنین مؤلفه‌هایی یک فرصت و یک امتیاز منحصربه‌فرد برای تشخیص و حس مکان یا فضا است. ویژگی‌هایی که چه بسا شهروندان نسل به نسل و طی سالیان طولانی آن را تجربه کرده و شیوه‌های زندگی خود را با آنها شکل داده‌اند (شماعی و جهانی، ۱۳۹۰: ۷۴). محلات شهری در عصر جدید به تبع افزایش جمعیت و رشد سریع شهرها، فرصت نیافتند خود را با مقتضیات جدید زندگی شهری وفق دهند و در تأمین نیازها و خواست‌های متنوع شهروندان تا حدود زیادی ناکام بوده‌اند و کارایی لازم را نداشته‌اند که این مسائل و مشکلات موجب پیدایش شکاف و نبود همگنی پایدار در محله‌های شهری و به تبع آن افزایش نارضایتی طیف گسترده‌ای از ساکنان شهری از محیط زندگی خود شده است (نسترن و دیگران، ۱۳۹۳: ۵۷).

روش و قلمرو تحقیق

روش پژوهش در این مقاله، با توجه به هدف آن، از نوع کاربردی - توسعه‌ای است. با استفاده از روش کتابخانه‌ای مبانی نظری تحقیق گردآوری شده و با مشاهدات میدانی و با استفاده از پرسش‌نامه اطلاعات مورد نیاز جمع‌آوری گردیده است. این پرسش‌نامه‌ها پس از تدوین با استفاده از روش نمونه‌گیری به‌صورت تصادفی تکمیل شدند. برای تعیین روایی تحقیق از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است و میزان آلفای محاسبه شده ۰/۸۲. تعیین شد. جامعه آماری تحقیق شامل کل ساکنان محلات بافت فرسوده شهر جهرم یعنی ۲۲۳۷۵ نفر است. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۲۶۰ نفر محاسبه شده است. تحلیل پرسش‌نامه در محیط نرم‌افزاری SPSS بوده و در نهایت با استفاده از آزمون‌های آماری (هم‌بستگی پیرسون و تی) و ضرایب استانداردشده هر یک از معیارها محاسبه شده است. به منظور تحلیل عوامل مؤثر در هویت محله‌ای، از روش تحلیل عاملی - اکتشافی استفاده شده است. بدین ترتیب که نتیجه حاصل در این تحقیق، تقلیل ۴۳ متغیر اولیه به ۶ عامل برتر از طریق چرخش واریماکس بوده است. شهر جهرم مرکز شهرستان جهرم است و در نیمه جنوبی استان فارس و در فاصله ۱۸۵ کیلومتری شهر شیراز (مرکز استان فارس) قرار گرفته است (مهندسین مشاور نقش

محیط، ۱۳۸۵). این شهر به شهرستان‌های شیراز، فسا، داراب، فیروزآباد و لارستان محدود است. جمعیت این شهر در سال ۱۳۹۰، ۱۲۷۱۵۹ نفر بوده است (سالنامه آماری شهرستان جهرم، ۱۳۹۳: ۱۸).

شکل ۱. محلات شهر جهرم

ترسیم: نگارندگان، ۱۳۹۳

یافته‌های تحقیق

به منظور بررسی میزان تمایل به مشارکت ساکنان، از ۹ گویه به شرح جدول ۱ استفاده کردیم. بیشترین میانگین متغیر مشارکت مربوط به گویه «حفظ و تقویت جامعه محلی وظیفه عموم ساکنان محله است» با میانگین ۳/۵۳ است؛ در حالی که کمترین میانگین مربوط به گویه «میزان همکاری با ارگان‌های دولتی (شورای محله، شهرداری و اعضای حقوقی) برای ایجاد نظم در محله» با میانگین ۱/۹۳ است.

جدول ۱. میزان حضور و مشارکت در گروه‌ها و مراکز فرهنگی - تجاری محله

میانگین	بسیار کم	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد	میزان مشارکت و هم‌بستگی‌های درونی ساکنان محله
۲/۸۴	۳۲	۶۷	۸۴	۶۳	۱۴	میزان شناخت از همسایگان و ارتباط با آنها
۲/۵	۴۸	۹۳	۷۷	۲۴	۱۸	همکاری و مشارکت با همسایگان در امور محله و مجتمع
۱/۹۳	۱۱۷	۶۹	۵۱	۲۱	۲	میزان همکاری با ارگان‌های دولتی (شورای محله، شهرداری و...) برای ایجاد نظم در محله
۳/۵۳	۲۸	۱۶	۷۳	۷۵	۶۸	حفظ و تقویت جامعه محلی وظیفه عموم ساکنان محله است.
۳/۱۳	۲۴	۶۰	۷۸	۵۴	۴۴	حفظ و تقویت محله بیشتر وظیفه دولت و ارگان‌های دولتی محلی است.
۲/۶۱	۵۶	۷۶	۶۶	۳۶	۲۶	شهروند معمولی تأثیر شایان توجهی بر محیط محله خود ندارد.
۲/۹۷	۳۶	۳۲	۱۱۰	۶۶	۱۶	میزان صداقت و روراستی بین مردم محله
۲/۶۶	۵۲	۵۶	۸۴	۶۳	۵	میزان مسئولیت‌پذیری و همکاری ساکنان برای حل مشکل
۲/۸	۴۸	۴۴	۸۸	۶۹	۱۱	میزان تعامل مردم محله با همدیگر و میزان روابط با همسایگان

منبع: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

به منظور بررسی متغیر تعلق مکانی در محلات جهرم از ۵ گویه به شرح جدول ۲ استفاده شد. بیشترین میانگین متغیر تعلق مکانی مربوط به گویه «وجود امامزاده در این محله باعث افتخار من به عنوان یک عضو ساکن در محله است» با میانگین ۳/۱۸ است. در حالی که کمترین میانگین مربوط به گویه «ساختمان‌های محله برای من خاطره‌انگیز است» با میانگین ۲/۸۱ است.

جدول ۲. توزیع فراوانی و میانگین میزان تعلق مکانی پاسخ‌گویان

تعلق مکانی	خیلی مخالفم	خیلی موافقم	مخالقم	تاحدی موافقم	خیلی موافقم	میانگین
وجود امامزاده در این محله باعث افتخار من به عنوان یک عضو ساکن در محله است.	-	۷۵	۱۰۳	۴۰	۴۲	۳/۱۸
ساختمان‌ها و بافت محلات با دیگر محلات تفاوت چندانی ندارد.	۸	۸۷	۸۹	۶۴	۱۲	۲/۹۴
ترجیح می‌دهم وقت آزادم را در محله و اماکن مذهبی- فرهنگی و فضای سبز آن بگذرانم.	۳۵	۸۴	۱۰۵	۲۰	۱۶	۲/۶
ساختمان‌های محله برای من خاطره‌انگیز است.	۹۸	۷۴	۶۸	۱۲	۸	۲/۰۶
دوست دارم محل کارم در این محله باشد.	۲۶	۶۳	۷۹	۷۲	۲۰	۲/۹۸

منبع: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

در انجام این پژوهش با بهره‌گیری از تحلیل عاملی، ابتدا باید از این مسئله اطمینان حاصل شود که آیا تعداد داده‌های تحت نظر برای تحلیل عاملی مناسب‌اند یا خیر. بدین منظور از شاخص KMO و آزمون بارتلت استفاده شد. در پژوهش حاضر مقدار شاخص تحت نظر ۰/۹۲۸ به دست آمد (جدول ۳) و این نتیجه نشان می‌دهد تعداد داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب‌اند.

جدول ۳. تست‌های KMO و Bartlett's

تست	نتیجه
KMO	۰/۹۲۸
تست کای اسکوار	۵۷۲۴۷/۵۷۰
Bartlett s	۲۰۸۰
معناداری	۰/۰۰۰

منبع: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۳

نتایج آزمون KMO بیشتر از ۰/۵ است. همچنین سطح معناداری (۰/۰۰۰) با احتمال بیش از ۹۹ درصد وجود هم‌بستگی بین متغیرها را تأیید می‌کند.

مجموع واریانس ۶ عامل یاد شده، ۹۱/۵۲۳ درصد است که بیشترین آن با ۳۵/۵۶۹ درصد در عامل اول بوده است. میزان ۹۹/۵۲۳ درصد واریانس نشان‌دهنده رضایت‌بخش بودن نتایج تحلیل عاملی بوده است. این نتایج نشان می‌دهد که در این تحلیل اولین عامل به‌تنهایی ۳۵/۵۶۹ درصد از واریانس را توضیح می‌دهد. عامل دوم ۳۴/۵۱۸، عامل سوم ۱۴/۸۰۲، عامل چهارم ۶/۶۳۳، عامل پنجم ۲/۳۵۷ و عامل ششم ۱/۴۹۸ درصد از واریانس را محاسبه می‌کنند (جدول ۴).

جدول ۴. استخراج عامل‌های نهایی تحلیل داده‌ها

عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد واریانس تجمعی
۱	۲۳/۱۲۰	۳۵/۵۶۹	۳۵/۵۶۹
۲	۲۲/۴۳۷	۳۴/۵۱۸	۷۰/۰۸۸
۳	۹/۶۲۲	۱۴/۸۰۲	۸۴/۸۹۰
۴	۴/۳۱۲	۶/۶۳۳	۹۱/۵۲۳
۵	۱/۵۳۲	۲/۳۵۷	۹۳/۸۸۰
۶	۰/۹۷۴	۱/۴۹۸	۹۵/۳۷۹

منبع: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۳

نام‌گذاری عامل‌ها

با توجه به محتوا و ماهیت شاخص‌های تحت مطالعه در هر عامل، آن عوامل نام‌گذاری می‌شوند (تقوایی و شفيعی، ۱۳۸۸: ۶۷) که در ذیل به آنها اشاره می‌شود.

بر طبق جدول ۵ در عامل اول که با عنوان عامل کیفیت خدمات‌رسانی نام‌گذاری شده، ۷ شاخص بارگذاری شده که بنا بر تعداد شاخص و مقدار هم‌بستگی به ترتیب اولویت به عنوان عامل اول شناخته شده است. در این عامل، هفت متغیر شامل رضایتمندی خانوار از دسترسی به خط واحد شهری، رضایتمندی از خدمات امنیتی و انتظامی، رضایتمندی از دسترسی به مدارس و مراکز آموزشی، رضایتمندی از دسترسی به مراکز خرید، رضایتمندی از دسترسی به مراکز بهداشتی و درمانی، رضایتمندی از دسترسی به مراکز تفریحی و رضایتمندی از وضعیت ارائه خدمات شهری (گازرسانی، جمع‌آوری زباله و...) بارگذاری شده است که بیشترین تأثیر را در بین عوامل شش‌گانه دارد. تجمع این متغیرها در یک عامل نشان‌دهنده هم‌بستگی زیاد میان آنهاست. بنابراین بر اساس متغیرهای مورد تجمع، می‌توان این عامل را کیفیت خدمات‌رسانی نامید. شکاف ناگهانی و فزاینده میان توقعات شهروندان و بهره‌مندی آنها از ارائه خدمات از سوی سازمان‌های شهری، قطع نظر از اینکه واقعی یا واهی باشد، باعث بروز نارضایتی و رضایتمندی می‌گردد (گلوور و همکاران، ۱۳۸۳: ۱۵۹). در این تحقیق نیز از سوی شهروندان به همین نکته توجه شده است و رضایت از کیفیت خدمات‌رسانی به عنوان مهم‌ترین عامل در شاخص‌های تحت بررسی قرار گرفته و برای بهبود وضعیت موجود شهر باید توجه ویژه‌ای به آن شود.

جدول ۵. شاخص‌های بارگذاری شده در عامل کیفیت خدمات‌رسانی

مقدار هم‌بستگی	شاخص	ردیف
.۸۲۶	رضایتمندی خانوار از دسترسی به خط واحد شهری	۱
.۸۱۸	رضایتمندی از خدمات امنیتی و انتظامی	۲
.۸۰۱	رضایتمندی از دسترسی به مدارس و مراکز آموزشی	۳
.۷۹۹	رضایتمندی از دسترسی به مراکز خرید	۴
.۷۸۶	رضایتمندی از دسترسی به مراکز بهداشتی و درمانی	۵
.۷۶۴	رضایتمندی از دسترسی به مراکز تفریحی	۶
.۷۴۱	رضایتمندی از وضعیت ارائه خدمات شهری (گازرسانی، جمع‌آوری زباله و...)	۷

منبع: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

در عامل دوم، ۷ شاخص بارگذاری شده که در جدول ۶ نشان داده شده‌اند. این شاخص‌ها شامل: «به چه میزان درباره بناهای تاریخی محله شناخت دارید؟»، «حدود و مرز محله خود را با محلات هم‌جوار می‌شناسید؟»، «مکان‌گزینی خدمات (درمانگاه، مدرسه و...) موجود در محله مناسب است؟»، «فکر می‌کنید محله از ارزش تاریخی برخوردار است؟»، «به چه میزان با اسامی (نام‌گذاری قدیم) محله آشنا هستید؟»، «محلات و بخش‌های مختلف شهر به خوبی به وسیله شبکه خیابان‌ها به هم متصل شده‌اند؟»، «فضای کافی برای پیاده‌روی و قدم‌زنی در داخل شهر وجود دارد» است. بنابراین بر اساس متغیرهای مورد تجمع، می‌توان این عامل را شناخت هویت کالبدی محله نامید.

جدول ۶. شاخص‌های بارگذاری شده در عامل شناخت هویت کالبدی محله

مقدار هم‌بستگی	شاخص	ردیف
.۳۱۶	به چه میزان نسبت به بناهای تاریخی محله شناخت دارید؟	۱
.۴۴۷	حدود و مرز محله خود را با محلات هم‌جوار می‌شناسید.	۲
.۳۳۵	مکان‌گزینی خدمات (درمانگاه، مدرسه و...) موجود در محله مناسب است.	۳
.۴۶۳	فکر می‌کنید محله از ارزش تاریخی برخوردار است.	۴
.۴۲۶	به چه میزان با اسامی (نام‌گذاری قدیم) محله آشنا هستید؟	۵
.۵۲۲	محلات و بخش‌های مختلف شهر به خوبی به وسیله شبکه خیابان‌ها به هم متصل شده‌اند.	۶
.۳۸۶	فضای کافی برای پیاده‌روی و قدم‌زنی در داخل شهر وجود دارد.	۷

منبع: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

در عامل سوم ۱۱ شاخص بارگذاری شده که در جدول ۷ نشان داده شده‌اند. این شاخص‌ها شامل: «میزان امنیت و آسودگی ساکنان محله از مسیر رفت‌وآمد فرزندان به مدرسه»، «میزان امنیت از نحوه تردد ماشین‌های مسافرکش در شب»، «میزان امنیت هنگام خروج از منزل در شب»، «میزان امنیت و حفاظت منزل مسکونی در برابر دستبرد سارقان هنگام خروج از منزل»، «میزان احساس امنیت از قدم زدن در مسیرهای خلوت»، «میزان امنیت به هنگام تنها ماندن در منزل مسکونی»، «میزان اعتماد به ساکنان و اعضای محله مسکونی»، «میزان جرم و جنایت (اعتیاد، بزهکاری، الکلیسم و...) در محله»، «میزان احساس امنیت در خیابان و محلات شهری»، «محله از پیاده‌روی بسیار ضعیف و ناامنی دارد»، «پیاده‌روها به اندازه کافی بزرگ و ایمن‌اند که افراد به راحتی بتوانند در آن قدم بزنند» است. بنابراین بر اساس متغیرهای مورد تجمع، می‌توان این عامل را امنیت نامید.

جدول ۷. شاخص‌های بارگذاری شده در عامل امنیت

ردیف	شاخص	مقدار هم‌بستگی
۱	میزان امنیت و آسودگی ساکنان محله از مسیر رفت‌وآمد فرزندان به مدرسه	۰/۲۳۹
۲	میزان امنیت از نحوه تردد ماشین‌های مسافرکش در شب	۰/۲۵۹
۳	میزان امنیت هنگام خروج از منزل در شب	۰/۳۴۲
۴	میزان امنیت و حفاظت منزل مسکونی در برابر دستبرد سارقان هنگام خروج از منزل	۰/۲۸۸
۵	میزان احساس امنیت از قدم زدن در مسیرهای خلوت	۰/۲۶۸
۶	میزان امنیت به هنگام تنها ماندن در منزل مسکونی	۰/۲۷۹
۷	میزان اعتماد به ساکنان و اعضای محله مسکونی	۰/۴۲۸
۸	میزان جرم و جنایت (اعتیاد، بزهکاری، الکلیسم، و...) در محله	۰/۲۹۹
۹	میزان احساس امنیت در خیابان و محلات شهری	۰/۱۵۷
۱۰	محله پیاده‌روی بسیار ضعیف و ناامنی اجتماعی دارد.	۰/۳۲۵
۱۱	پیاده‌روها به اندازه کافی بزرگ و ایمن‌اند که افراد به راحتی بتوانند در آن قدم بزنند.	۰/۴۴۵

منبع: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

در عامل چهارم ۹ شاخص بارگذاری شده که در جدول ۸ نشان داده شده‌اند. این شاخص‌ها شامل: «میزان شناخت همسایگان و ارتباط با آنها»، «همکاری و مشارکت با همسایگان در امور محله و مجتمع»، «میزان همکاری با ارگان‌های دولتی (شورای محله، شهرداری و اعضای حقوقی) برای ایجاد نظم در محله»، «حفظ و تقویت جامعه محلی وظیفه عموم ساکنان محله است»، «حفظ و تقویت محله بیشتر وظیفه دولت و ارگان‌های دولتی محلی است»، «شهروند معمولی تأثیر چندانی بر محیط محله خود ندارد»، «میزان صداقت و روراستی بین مردم محله»، «میزان مسئولیت‌پذیری و همکاری ساکنان برای حل مشکل»، «میزان تعامل مردم محله با همدیگر و میزان روابط با همسایگان» است. بر اساس متغیرهای مورد تجمع، می‌توان این عامل را میزان مشارکت و هم‌بستگی‌های درونی ساکنان محله نامید. بنابراین باید رویکرد

توسعه‌ای ورود مردم به عرصه تصمیم‌گیری و کنترل را مستلزم توجه به پیش‌فرض‌های «مشارکت مردمی»، شامل غلبه بر موانع موجود در مسیر مشارکت مردم در توسعه، ترجیح راهبرد مشارکت بر دیگر راهبردهای توسعه و امکان سازمان‌یابی مردم در جهت تأمین مقاصد خویش بدانیم.

جدول ۸. شاخص‌های بارگذاری شده در عامل میزان مشارکت و هم‌بستگی‌های درونی ساکنان محله

ردیف	شاخص	مقدار هم‌بستگی
۱	میزان شناخت همسایگان و ارتباط با آنها	۰/۳۱۱
۲	همکاری و مشارکت با همسایگان در امور محله و مجتمع	۰/۱۶۹
۳	میزان همکاری با ارگان‌های دولتی (شورای محله، شهرداری و اعضای حقوقی) برای ایجاد نظم در محله	۰/۲۱۹
۴	حفظ و تقویت جامعه محلی وظیفه عموم ساکنان محله است.	۰/۱۳۳
۵	حفظ و تقویت محله بیشتر وظیفه دولت و ارگان‌های دولتی محلی است.	۰/۱۶۴
۶	شهروند معمولی تأثیر چندانی بر محیط محله خود ندارد.	۰/۱۸۷
۷	میزان صداقت و روراستی بین مردم محله	۰/۲۹۷
۸	میزان مسئولیت‌پذیری و همکاری ساکنان برای حل مشکل	۰/۳۸۲
۹	میزان تعامل مردم محله با همدیگر و میزان روابط با همسایگان	۰/۴۹۸

منبع: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

در عامل پنجم ۵ شاخص بارگذاری شده که در جدول ۹ نشان داده شده‌اند. این شاخص‌ها شامل: «وجود دست‌فروش‌های متعدد در محدوده بازار و میدان»، «ابعاد ساختمان‌ها (ساختمان‌های بدون نما و یکنواخت)»، «وجود کاربری‌های ناسازگار و مزاحم در بافت شهری»، «نبود نورپردازی و روشنایی مناسب در شب»، «وضعیت آشفته و نازیبای میدان در اثر مکان‌گزینی نامناسب ایستگاه‌های اتوبوس» است. بر اساس متغیرهای مورد تجمع، می‌توان این عامل را مخاطرات زیبایی‌شناختی محله نامید. امروزه آسایش بصری از مؤلفه‌های مهم و اساسی محیط‌های انسان‌ساخت به‌ویژه در فضاهای شهری به شمار می‌رود و محیط بیرونی (شهر) نیز همانند محیط زندگی انسان (خانه) بایستی زیبا و دارای کیفیت بصری مناسب باشد. بنابراین می‌توانیم بگوییم که شهرهای برخوردار از محیط بصری مطلوب قادرند با وسعت بخشیدن به تجربه زیبایی‌شناختی شهروندان، موجبات ارتقای تصویر ذهنی جامعه از خویش و تقویت غرور مدنی آنان را فراهم آورده و با اعتلای وجهه شهر در سطح ملی و بین‌المللی، توان رقابتی شهر را برای جذب هر چه بیشتر سرمایه و اقشار خلاق تقویت کنند.

جدول ۹. شاخص‌های بارگذاری شده در عامل مخاطرات زیبایی‌شناختی محله

ردیف	شاخص	مقدار هم‌بستگی
۱	وجود دست‌فروش‌های متعدد در محدوده بازار و میدان	۰/۲۴۷
۲	ابعاد ساختمان‌ها (ساختمان‌های بدون نما و یکنواخت)	۰/۲۰۵
۳	وجود کاربری‌های ناسازگار و مزاحم در بافت شهری	۰/۰۷۴
۴	نبود نورپردازی و روشنایی مناسب در شب	۰/۱۴۷
۵	وضعیت آشفته و نازیبای میدان در اثر مکان‌گزینی نامناسب ایستگاه‌های اتوبوس	۰/۲۸۲

منبع: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

در عامل ششم ۴ شاخص بارگذاری شده که در جدول ۱۰ نشان داده شده‌اند. این شاخص‌ها شامل: «اگر سرمایه‌ای داشتیم در احیای بافت تاریخی محله هزینه می‌کردم»، «بافت سنتی و قدیمی مانع توسعه محله به عنوان یک محله مدرن است»، «آپارتمان‌ها و برج‌های بلند را به بافت سنتی محله ترجیح می‌دهم»، «ساختن دوباره محله وظیفه دولت است و ساکنان هیچ نقشی ندارند» است. بنابراین بر اساس متغیرهای مورد تجمع، می‌توان این عامل را **تعهد در حفظ کالبد محله** نامید.

جدول ۱۰. شاخص‌های بارگذاری شده در عامل تعهد در حفظ کالبد محله

ردیف	شاخص	مقدار هم‌بستگی
۱	اگر سرمایه‌ای داشتیم در احیای بافت تاریخی محله هزینه می‌کردم.	۰/۱۱۲
۲	بافت سنتی و قدیمی مانع توسعه محله به عنوان یک محله مدرن است.	۰/۱۲۴
۳	آپارتمان‌ها و برج‌های بلند را به بافت سنتی محله ترجیح می‌دهم.	۰/۱۱۰
۴	ساختن دوباره محله وظیفه دولت است و ساکنان هیچ نقشی ندارند.	۰/۱۲۷

منبع: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

برای مقایسه میانگین احساس تعلق مکانی در محلات از آزمون تی استفاده شد. برای اجرای آزمون تی، مقدار نظری ۳ در نظر گرفته شده است. بر اساس نتایج این جدول مقدار میانگین واقعی (۲/۸۲) از مقدار میانگین مفروض (۳) کمتر است. بنابراین میانگین احساس تعلق مکانی در محلات چهارم از میانگین نظری کمتر فرض شده است و می‌توان گفت فرض تحقیق تأیید می‌شود (جدول ۱۱). تعلق به مکان بر اینکه چقدر مردم با مکان خاصی حس پیوند دارند تمرکز می‌کند و تمایز خدمات و کالاهای فراهم آمده در آن مکان و روابط عاطفی و نمادین که با مکان شکل می‌گیرد را ثبت می‌کند (Williams et al., 2013; 6) و می‌توان آن را تعلق یا پیوند مثبت بین افراد و محیط مسکونی آنها دانست (Shumaker and Taylor, 1993: 233). بنابراین می‌توانیم بگوییم در شهر چهارم شهروندان با محیط مسکونی پیوند مثبت و عمیقی برقرار نکرده‌اند.

جدول ۱۱. آزمون تی برای مقایسه میانگین احساس تعلق مکانی در محلات

95% Confidence Interval of the Difference		میانگین	اختلاف میانگین	معناداری	درجه آزادی	مقدار t	متغیر
پایین	بالا						
۰/۹۶۹۰	۰/۶۷۷۱	۲/۸۲۳۱	-۰/۱۷۶۹	۰/۰۰۰	۲۵۹	۱۱/۱۰۶	تعلق مکانی

منبع: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

در جامعه امروز نیاز بشر به همزیستی در سطح بالایی احساس می‌گردد و این همزیستی در قالب مشارکت شهروندان در محلات تحقق بیشتری می‌یابد. در میان عوامل مختلفی که رضایت یا نارضایتی از عملکرد سازمانی را موجب می‌شوند، عواملی وجود دارد که در ارتباط با احساس شهروندان نسبت به محل زندگی‌شان باشد. این عوامل می‌تواند تأثیر مثبتی در رضایت شهروندان داشته باشد.

برای بررسی میزان مشارکت و میزان تعلق مکانی از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. نتایج جدول ۱۲ نشان می‌دهد که با توجه به مقدار ضریب همبستگی (۰/۹۲۵) با اطمینان ۰/۹۹ و سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ رابطه آماری معناداری بین دو متغیر میزان مشارکت و میزان تعلق مکانی وجود دارد. بدین معنی که هر چه میزان مشارکت در محله افزایش یابد، احساس تعلق مکانی نیز افزایش می‌یابد و برعکس؛ یعنی با کاهش تعلق مکانی میزان مشارکت نیز کاهش می‌یابد.

جدول ۱۲. آزمون همبستگی بین مشارکت ساکنان محلات و تعلق مکانی

متغیر	آزمون	مشارکت	تعلق مکانی
مشارکت	همبستگی پیرسون	۱	۰/۹۲۵ (**)
معناداری		۰	۰/۰۰۰
تعداد		۲۶۰	۲۶۰
تعلق مکانی	همبستگی پیرسون	۰/۹۲۵ (**)	۱
معناداری		۰/۰۰۰	۰
تعداد		۲۶۰	۲۶۰

** Correlation is significant at the 0.01 level (1-tailed).

منبع: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

نتیجه‌گیری

گسست موجود در ساختار فضایی محلات امروز و از بین رفتن هویت کالبدی محدوده سبب از بین رفتن ساختار اجتماعی پیوسته میان ساکنان و کاهش ارتباطات و تعاملات میان مردم گردیده است. همچنین ایجاد شبکه‌های اجتماعی قوی در

قالب گروه‌ها و اجتماعات محلی زمینه و بستر لازم برای برقراری ارتباط میان ساکنان در محلات شهری را ایجاد می‌کند. در این مقاله هویت شهری محلات شهر چهرم سنجیده شد. بر اساس نتایج تحلیل عاملی، مهم‌ترین عامل در تحلیل عاملی یعنی اولین عامل با مقدار ویژه ۲۳/۱۲۰ و واریانس ۳۵/۵۶۹ نشان می‌دهد اهمیت عامل کیفیت خدمات‌رسانی در بخش هویت محله‌ای بیشترین اهمیت را دارد. دومین عامل مهم، متغیر شناخت هویت کالبدی محله است که با اندکی فاصله از متغیر کیفیت خدمات‌رسانی قرار دارد. متغیرهای امنیت، میزان مشارکت و هم‌بستگی‌های درونی ساکنان محله، مخاطرات زیبایی‌شناختی محله و تعهد در حفظ کالبد محله در مرحله بعدی‌اند. نتایج نشان می‌دهند که با توجه به مقدار ضریب هم‌بستگی پیرسون (۰/۹۲۵) با اطمینان ۰/۹۹ و سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ رابطه آماری معناداری بین دو متغیر میزان مشارکت و میزان تعلق مکانی وجود دارد. بدین معنی که هر چه میزان مشارکت در محله افزایش یابد، احساس تعلق مکانی نیز افزایش می‌یابد و بالعکس؛ یعنی با کاهش تعلق مکانی میزان مشارکت نیز کاهش می‌یابد. بدون تردید، فاخرترین کارکردها و نمادهای فرهنگی - هنری در جامعه اسلامی آن بخشی است که آفرینندگان آن شهروندان اند و به واسطه آن هویت فرهنگی خویش را نمایش می‌دهند و مگر حفظ و فزونی غنای هویت فرهنگی بدون مشارکت و حضور پیوسته و نظام‌مند شهروندان در طراحی و تولید فرآورده‌های فرهنگی ممکن است؟ شاید بتوان مشارکت نکردن شهروندان در حل مشکلات شهری را از نتایج از بین رفتن تعلق خاطر ساکنان محله‌ها به آنها دانست. همین نتیجه‌گیری کافی است تا به مشکلات فرهنگ‌سازی برای بسیاری از طرح‌هایی که به مشارکت شهروندان نیاز دارند پی ببریم؛ طرح‌هایی نظیر جمع‌آوری و تفکیک زباله، حفظ فضای سبز محلی، آموزش‌های ترافیکی منطقه‌ای، آمادگی برای مقابله با بحران و... . با این اوصاف، شاید چندان نیاز به توضیح نباشد که تا هویت محله‌های شهرها، حفظ یا بازیابی نشود و ساکنان نسبت به محله خود تعلق خاطر احساس نکنند، نمی‌توان به مشارکت آنان در ایجاد شهری سالم چندان امید داشت.

منابع

- آذر، علی؛ حسین‌زاده دلیر، کریم؛ (۱۳۸۷). سامان‌دهی و بهسازی محلات سنتی با استفاده از رویکرد شهرسازی جدید، نمونه‌موردی: محله سرخاب تبریز، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، شماره ۱۱، صص ۱۴۶-۱۱۷.
- پورجعفر، محمدرضا؛ پورمند، حسنعلی؛ ذبیحی، حسین؛ هاشمی‌دمنه، لیلاسادات؛ تابان، محسن؛ (۱۳۹۰). پدیدارشناسی هویت و مکان در بافت‌های تاریخی، فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی، شماره ۳، صص ۲۰-۱۱.
- تقوایی، مسعود؛ شفیعی، پروین؛ (۱۳۸۸). کاربرد تحلیل عاملی و خوشه‌ای در ارزیابی مکانی و فضایی مناطق روستایی استان اصفهان، فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال هفدهم، شماره ۶۸، صص ۷۶-۵۷.
- جهانی دولت‌آباد، رحمان و همکاران؛ (۱۳۹۲). سنجش میزان هویت محله‌ای با تأکید بر نقش نهادهای مردمی در منطقه ۷ تهران، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال سیزدهم، شماره ۳۱، صص ۲۱۰-۱۹۱.
- رهنما، محمدرحیم؛ (۱۳۸۸). شناسایی نقاط بارزش شهری در مشهد، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، شماره ۱۳، صص ۱۹۰-۱۵۹.
- رهنما، محمدرحیم؛ رزاقیان، فرزانه؛ (۱۳۹۰). نقش آمایش شهری در هویت‌یابی فضایی - کالبدی محور بلوار پیروزی مشهد، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، شماره ۱۷، صص ۷۹-۴۹.
- زنگنه، یعقوب؛ حسین‌آبادی، سعید؛ روشندل، تکتیم؛ نبی‌پور، رضا؛ (۱۳۹۳). تأثیر تعلق مکانی و سرمایه اجتماعی بر بهسازی مشارکتی محلات قدیمی، نمونه موردی: محله سرده سبزواری، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، شماره ۱۹، صص ۱۲۸-۱۱۱.
- زیاری، کرامت‌الله؛ پژوهان، موسی؛ خلیلی، احمد؛ (۱۳۹۲). سنجش هویت شهری در شهرهای جدید ایران بر اساس اصول هویت‌بخش مکتب اصفهان، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، شماره ۱۸، صص ۱۵۴-۱۳۹.
- ساسان‌پور، فرزانه؛ موحد، علی؛ مصطفوی‌صاحب، سوران؛ یوسفی‌فشکی، محسن؛ (۱۳۹۳). ارزیابی پایداری محله‌های شهری در شهر سقز، پژوهش‌های جغرافیایی برنامه‌ریزی شهری، دوره ۲، شماره ۱، صص ۹۴-۷۳.
- سالنامه آماری شهرستان جهرم، (۱۳۹۳). معاونت برنامه‌ریزی و اشتغال استانداری فارس - دفتر آمار و اطلاعات.
- سلطانی، لیلا؛ زنگی‌آبادی، علی؛ نسترن، مهین؛ (۱۳۹۰). برنامه‌ریزی شهری در جهت ارتقای هویت ایرانی اسلامی زنان با تأکید بر نقش محله‌های شهری، فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی، شماره ۴، صص ۳۶-۲۹.
- شماعی، علی؛ پوراحمد، احمد؛ (۱۳۹۲). بهسازی و نوسازی شهری از دیدگاه جغرافیا، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ پنجم.
- شماعی، علی؛ جهانی، رحمان؛ (۱۳۹۰). بررسی اثرات توسعه عمودی شهر بر هویت محله‌ای، فصلنامه شهر ایرانی اسلامی، شماره ۶، صص ۸۲-۷۳.
- قاسمی، وحید؛ نگینی، سمیه؛ (۱۳۸۹). بررسی تأثیر بافت محلات بر هویت اجتماعی، با تأکید بر هویت محله‌ای در شهر اصفهان، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال دوم، شماره ۷، صص ۱۳۶-۱۱۳.
- کمیلی، محمد؛ (۱۳۸۷). شناخت هویت شهری بندرعباس، فصلنامه صفا، شماره ۴۶، صص ۱۶۷-۱۸۳.
- کیانی، اکبر؛ سالاری، فرضعلی؛ افراسیابی، محمدصادق؛ (۱۳۸۹). بررسی هویت شهری در بهسازی و نوسازی بافت‌های تاریخی، مطالعه موردی: شهر گور فیروزآباد، مجله فضای جغرافیایی، سال دهم، شماره ۳۰، صص ۴۳-۲۱.
- گلوور، دیوید؛ استرابریج، شیلاف؛ توکل، محمد؛ (۱۳۸۳). جامعه‌شناسی معرفت و علم، ترجمه شاپور بهیمان و دیگران، انتشارات سمت.

- لطفی، صدیقه؛ محمدی، عبدالحمید؛ (۱۳۹۱). بررسی ارتباط نمادهای شهری با هویت شهر، مطالعه موردی: شهر گنبد کاووس، فصلنامه جغرافیا، برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال دوم، شماره ۲.
- معلمی، محسن؛ (۱۳۸۷). هویت شهری، هویت مسکونی مفاهیم گمشده امروزی، ماهنامه بین‌المللی راه و ساختمان، شماره ۵۰.
- موحد، علی؛ شمعی، علی؛ زنگانه، ابوالفضل؛ (۱۳۹۱). بازشناسی هویت کالبدی در شهرهای اسلامی، مطالعه موردی: شهر ری، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال دوم، شماره ۵، صص ۵۱-۳۷.
- مهندسین مشاور نقش محیط، (۱۳۸۵). طرح تفصیلی شهر جهرم، وزارت مسکن و شهرسازی.
- نسترن، مهین؛ حبیبی، کیومرث؛ محمدی، مهرداد؛ (۱۳۹۳). سنجش پایداری محله‌های شهری در بافت‌های سکونتی با استفاده از سیستم استنتاج منطق فازی (نمونه موردی: محلات شهر سنج)، فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی شهری، سال دوم، شماره هفتم، صص ۸۷-۵۵.
- نوفل، علیرضا؛ کلبادی، پارسین؛ پورجعفر، محمدرضا؛ (۱۳۸۸). بررسی و ارزیابی شاخص‌های مؤثر در هویت شهری، نمونه موردی محله جلفا در شهر اصفهان، مجله آرمانشهر، شماره ۳، صص ۶۹-۵۷.
- وارثی، حمیدرضا؛ عزیزاده، جابر؛ صالحی، مریم؛ (۱۳۹۰). تحلیل و ارزیابی احساس هویت ساکنان در شهرهای جدید، مجله برنامه‌ریزی فضایی، سال اول، شماره سوم، صص ۶۲-۳۷.
- وارثی، حمیدرضا؛ عامل‌بافنده، مهدی؛ محمدزاده، محمد؛ (۱۳۸۹). بررسی و تحلیل مؤلفه‌های هویت شهری و رابطه آن با میزان تعلق مکانی ساکنان شهرهای جدید، مطالعه موردی: شهر گلپه‌هار، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال اول، شماره دوم، صص ۳۶-۱۷.
- وحید، فریدون؛ نگینی، سمیه؛ (۱۳۹۱). ساخت و اعتباریابی مقیاس هویت محله‌ای، نشریه مطالعات شهری، شماره دوم، سال دوم، صص ۵۸-۳۵.
- Foth, M. 2004. Designing networks for sustainable neighbourhoods: A case study of student apartment complex. <http://eprints.qut.edu.au/archive/1906/01/foth.pdf>.
- Ismail, I. S, Shamsuddin, Sh & Bashri, S. A. ,2008, an Evaluation of Residents Perception of Identity Putrajaya New Town, Journal Alam Bina, Jilid 13; No. 4
- Lewicka, Maria, 2008., Place attachment, place identity, and place memory: Restoring the forgotten city past, Journal of Environmental Psychology 28 (2008) 209° 231.
- Mihaylov Nikolay & D. Perkins, Douglas, 2011, Community Place Attachment and its Role in Social Capital Development.
- Payton, Michelle Angela Payton, 2003, Influence of Place Attachment and Social Capital on Civic Action: A Study at Sherburne National Wildlife Refuge, master on Civic Action: A Study at Sherburne National Wildlife Refuge Socialty past Identity Putrajaya .
- Shumaker, S. A.; Taylor, R. B. (1983) toward a clarification of people-place relationships: a model of attachment to place. In N. R. Feimer & E. S. Geller (Eds), Environmental Psychology. Directions and perspectives, New York: Praeger.
- Williams, D., Stewart, W.; Kruger, L. (2013) Place-based conservation: advancing social theory and practice. In Place-based conservation: Perspectives from the social sciences, New York: Springer.